

**РОЗМНОЖЕННЯ КОМАХОЇДНИХ ССАВЦІВ (MAMMALIA,
INSECTIVORA) НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ**¹Куруц Н.В., ²Крулько Л.В.ДВНЗ «Ужгородський національний університет», ¹кафедра зоології, ²кафедра ентомології та збереження біорізноманіття

Здатність до розмноження є однією з найважливіших особливостей живих організмів. Розмноження забезпечує існування виду протягом багатьох тисячоліть, сприяє збільшенню чисельності особин свого виду, їхньому розселенню на нових територіях. Тому вивчення розмноження представників із ряду комахоїдних ссавців (*Mammalia*, *Insectivora*), які є предками майже усіх рядів сучасних вищих звірів, представляє значний інтерес. Вивченню комахоїдних ссавців, в тому числі й їх розмноженню, присвятили свої праці Абеленцев, Підоплічко та Попов (1956), Адольф (1966), Григор'єв (1957), Гурєєв (1971), Дунаєва (1955), Колюшев (1959), Куруц (1989), Полушина (1965), Рудишин (1960), Сокур (1963), Сенік (1968), Татарінов (1973), Турянін (1972), Юдін (1971), Borowski a Dehnel (1953), Русек (1963), Bazan (1953) та ряд ін.. Однак, ряд питань з вивчення їх розмноження на території Закарпаття є недостатніми. Узагальнивши літературні дані та результати власних досліджень й спостережень нами встановлено, що важливими компонентами екологічних систем Закарпаття є такі види комахоїдних ссавців як: їжак звичайний (*Erinaceus europaeus* Barr.-Ham., 1900), кріт звичайний (*Talpa europaea* Linnaeus, 1908.), бурозубка звичайна (*Sorex araneus* L., 1758), бурозубка мала (*Sorex minutus* L., 1766), бурозубка альпійська (*Sorex alpinus* Schinz, 1837). Дані види ряду ведуть переважно нічний спосіб життя, діють в різних екологічних нішах. Для розмноження обирають теплі, недосяжні іншим ссавцям місця, так як заселяють різні середовища проживання: наземне (їжаки, землерийки), ґрунтове (кроти). Їжаки є гетеротермними тваринами, на зиму впадають в сплячку. Сезон їх розмноження в Закарпатській області розтягнутий, що зв'язано з вертикальною зональністю даного регіону. Пробудження їжака ранньою весною на низовині, призводить до появи молодняка в кінці квітня-травня. Нами встановлено, що в горах (висота 730-1000 м.н.р.м.) приплід з'являється в травні-червні. Поява молодих можлива і в інші місяці, що залежить від того, в якому ландшафтно-кліматичному поясі їжак перебуває. Величина приплоду – від 2 до 8 малят. На їх чисельність впливають метеорологічні умови, особливо сильні морози, дощі. Кроти - типові мешканці ґрунту. В умовах Закарпаття розмножуються один раз, весною, хоча в літературі є дані, що кріт може давати і два приплоди в рік. Вагітних самок ми знаходили в кінці березня. В квітні кроти кормлять малят. Кількість

ембріонів 3-9. В горах термін розмноження запізнюється на 20-28 діб. Народжуються малята сліпими, голими і беспорядними, але вони швидко розвиваються і ведуть самостійне життя. Кроти (самець і самка) вигодовують малят не тільки молоком, а й червами і личинками комах, привчаючи їх до природного корму. Бурозубка звичайна розмножується в період сприятливий в кормовому відношенні та залежить від того в якому поясі перебуває, погодніх умов й фізіологічного стану тварини. Вагітні самки зареєстровані на низинній місцевості - з червня по серпень. Перші вагітні самки на пол. Руна - на початку липня. Число ембріонів 1-7. Самки приносять 1-2 приплоди. В літературі є дані щодо трьох приплодів. Прибулі самки можуть приймати участь у розмноженні в рік свого народження. Дозрівання самців при сприятливих кормових умовах проходить біля 4-5 місяців, але у розмноженні участі не приймають. Мала бурозубка розпочинає розмножуватись трохи пізніше як звичайна. Розмноження проходить протягом всього теплого періоду року. Вагітні самки зареєстровані нами в середині червня. Число ембріонів – 7. Самці в рік свого народження статевої зрілості не досягають. Самки здатні прийняти участь в розмноженні на протязі першого місяця самостійного життя. У життєвому процесі бурозубки альпійської, можна виділити дві вікові категорії: I – молоді нестатевозрілі і II – дорослі статевозрілі. Весною в популяціях зустрічаються тільки статевозрілі особини. В кінці літа, більшу частину популяції становлять нестатевозрілі особини. Осінню зустрічаються особини обох груп. Молодих бурозубок ми знаходили з червня по жовтень. Самки мають у приплоді, в основному 5-8 ембріонів. Сховища розміром біля 8–15 мм, влаштовують під камінням та корінням дерев. Будують гнізда з трави, моху, листя,. Активні протягом року. Добова активність залежить від погодніх умов, а також від часу доби.

Таким чином, представники комахоїдних ссавців (*Mammalia*, *Insectivora*) на території Закарпаття, характеризуються відносно високою плодючістю і сезон розмноження їх в зв'язку з вертикальною зональністю різний. А так як кожен індивідуальний організм існує в результаті розмноження, то людина повинна проявляти особливу турботу про їх охорону та збереження, бути відповідальною за кожний біологічний вид.